

Barboricã, Corneliu: POHLADY ZVONKU. Nadlak, Vydavateľstvo Ivan Krasko 2001. 196 s.

Čo bolo už dávno našou povinnosťou (a kultúrnou potrebou), po viacročnom, osobne doslova znevažujúcom zavádzaní autora našimi vydateľskými veličinami, vykonal za nás rumunskí Slováci. Mám na mysli vydanie výberu z rozsiahleho slovackistického a slavistického diela vynikajúceho znalca slovenskej literatúry a kultúry, faktického „otca“ rumunskej slovackistiky, profesora Cornelia Barboricu. Výber vychádza pod priliehavým názvom Pohľady zvonku v Nadlaku (zaiste najmä zásluhou Ondreja Štefanku a prekladateľky rumunských textov Dagmar Márie Anoca). Pre našich nekultúrnych šéfov kultúry aspoň citáť z rubu titulného listu: „Knihu financoval Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku“.

Keď hovorím o našej povinnosti vydať takúto publikáciu (alebo skôr publikácie!), nemám na mysli nejaké zdvorilostné gesto. Je naším eminentným, doslova národným záujmom, aby sme sa o mienku zahraničných znalcov našej histórie, našej kultúry a našej mentalítu zaujímalí, najmä ak ide o znalca natoľko povolaného, ako je profesor Barboricã.

Nebudem opakovať, čo som naznačil už pri jeho sedemdesiatke, že keď chcel vytvoriť podmienky pre početných záujemcov o štúdium slovenského jazyka a literatúry na univerzite v Bukurešti (ako samostatného predmetu), musel vykonať množstvo nevyhnutnej „čiernej“ roboty, postarať sa o základné študijné pramene (slovníkového, gramatického i literárnohistorického charakteru), rumunskému záujemcovi v prekladoch sprístupniť viaceré

diela slovenskej literatúry (Krasko, Urban, Nižnánsky, Mináč, Hečko, Šikula, Ballek...). Základnou príručkou pre štúdium slovenskej literatúry sa stala jeho antológia slovenskej poézie od najstarších čias (počnúc Konštantínovým Proglasom) až po súčasnosť a jeho rumunské dejiny slovenskej literatúry.

Pre antológiu profesor Barboricã sám urobil výber, preložil všetky básne a o každom autorovi napísal stručný bio- a bibliografický portrét. Vyšla pod názvom *Lirică slovacă de la începuturi pînă azi* v roku 1987. Do antologie napísal aj rozsiahlu prehľadnú štúdiu o vývine slovenskej poézie. Druhé, čiastočne prepracované i doplnené vydanie antologie bolo už dávnejšie pripravené do tlače (dúfam, že nezaviazlo znovu našou „zásluhou“).

Podobný, predovšetkým informatívny účel plnila i jeho *Istoria literaturii slovace* (București 1976, 253 s.). Zachytáva vývin slovenskej literatúry od najstarších čias až po portréty prozaikov L. Ťažkého a V. Šikulu. Barboricã totiž ani v čase, keď u nás vládla „normalizácia“, neriadil sa direktívami našich normalizátorov, ale bez zábran písal a citoval u nás vtedy „neexistujúcich“ autorov. Možno aj to bolo príčinou, že pri svojich cestách na Slovensko neušiel pozornosti príslušných orgánov.

Druhé vydanie Barboricových *Dejín...* (čiastočne doplnené) vyšlo v Bukurešti r. 1999. Obe vydania majú po jedenásť kapitol (okrem bibliografických poznámok a odkazov). Do výberu *Pohľady zvonku* sa dostala iba ôsma, deviata a väčšia časť desiatej kapitoly (v čiastočne zredukovanej podobe, pretože pre slovenského čitateľa nebolo potrebné uvádzať základné údaje). Vo vybraných kapitolách ide

o obdobie romantizmu, realizmu (parnasizmu) a najvýznamnejších autorov Slovenskej moderny.

Slovenského čitateľa možno prekvapí, že Barboricã spomínané obdobie zahŕňa pod spoločný „klobúk“, nazvaný Ludovít Štúr a štyri revolty proti nemu. Podľa neho totiž „dejiny slovenskej literatúry týchto čias sú... aj dejinami vyhlásených a nevyhlásených revolt spisovateľov, ktorí boli poväčšine oddaní tomuto veľkému človekovi (t. j. Štúrovi – pozn. M. G.) a snažili sa ho nasledovať“. Podľa Barboricu to „malo dosah i na neskorší vývin slovenskej literatúry“. Profesor Barboricã pritom pozorne sleduje Heglove politické a estetické názory, spôsob, akým ich Štúr transponuje do slovenských pomerov, aj ako sa Štúrove estetické názory premieňali „na dogmu a na oficiálnu doktrínu“.

Treba byť vďačný zahraničnému bádateľovi za jeho videnie vývoja slovenskej literatúry, aj keď v jeho Dejiniach – z pochopiteľných dôvodov – je kde-čo aj zjednodušené a najmä vynechané. Zo Sládkoviča analyzuje napríklad len jeho Sôvety v rodine Dušanovej (najmä kvôli ohlasu Hegla) a Marínu (najmä kvôli sporom o ňu), Kukučín sa mu v Dejiniach takmer stráca, medzi „revoltami“ proti Štúrovi by bolo možné zahrnúť i porevolučnú poéziu samotného Štúra a podobne. Takéto vynechanie a „zjednodušenia“ vyplývajú však z priestorových dôvodov, resp. i z potreby nezavalať poslucháčov prílišným množstvom materiálu. Barboricã sa už v Dejiniach... – napriek spomínaným obmedzeniam – prejavil ako všestranný znalec slovenskej literatúry, z autopsie poznajúci nielen jednotlivých autorov a literatúru o nich, ale ako osobnosť, ktorá dokáže stať i nad nimi, mať na problematiku svoj názor a trúfa si dokonca i na materiálove objavy.

Doteraz si napríklad na Slovensku nik nevšimol Hviezdoslavovu kritiku európskeho symbolizmu. Preto jeho ostré odmietnutie Krasku a poézie Slovenskej moderny (v básni

Nové zvuky počujem... z Dozvuikov) muselo byť prekvapením. Barboricã však Hviezdoslava čítal pozornejšie ako my. V cykle Prechádzky jarom (1898) si prečítal i báseň s incipitom Ká sa sila..., ktorá napriek výrazovej zastretosti a či „rozbitosti“ je nepochybne polemikou s básnickým symbolizmom a buričstvom „nových smerov“. (Zhodou okolností – asi pri redakčnom spracovaní – v slovenskom texte došlo k nežiaducemu posunu, pretože báseň sa uvádza pod názvom „Kási sila... z cyklu Dozvuiky“; v rumunskom origináli – v oboch vydaniach – je síce názov Ká si sila, ale jednoznačne sa uvádza cyklus Prechádzky jarom.)

Hoci slovenský čitateľ by v Barboricovom texte Dejín našiel drobné nepresnosti (ktoré by nebolo problémom odstrániť), napriek tomu si myslím, že v budúcom (už skutočne slovenskom!) vydaní by bolo možné z ich textu vybrať viac; možno nie celé kapitoly, ale vybrané partie z nich.

Ku koncepcii Dejín ešte jedna poznámka. Ich autor sa očividne nepridržiaval priestorovej vyváženosti významu jednotlivých autorov. Zameriaval sa najmä na autorov a udalosti, keď možno hovoriť aj o priamych rumunsko-slovenských kontaktoch, prípadne aspoň o istých analógiách, keď takéto kontakty nemohli existovať (Chalupka a Eminescu, Hviezdoslav a Eminescu), ale mimovoľné analógie sú zjavné. Takýto postup považujem za primeraný, a to nielen preto, že pre inonárodného prijímateľa je zaujímavejší. Akoby sme napríklad potrebovali dejiny nemeckej literatúry, videné slovenskými očami, zamerané najmä na nemecko-slovenské kontakty!

Vďaka Barboricovi môžeme reálnejšie posudzovať aj vzťahy Krasku a Eminescu (komparatistická štúdia Z rumunských kontaktov Ivana Krasku) a vôbec okolností a spôsobov Kraskovho života počas jeho stredoškolských štúdií v Sedmohradsku. (Koľko „zasvätených“ nezmyslov sa u nás popísalo pri porovnávaní Kraskovej a Eminescovej poézie, keď sa vlast-

né dohady o poézii posledne menovaného vydávali za objektívnu skutočnosť!) Dôkladnosť autorovho štúdia prameňov v Sibíu, v Brašove i v Kraskovej pozostalosti v Piešťanoch (vrátane Kraskovej knižnice!), by mohli byť vzorom aj pre nás, keď sa opäť uplatňuje „impresionistický“ prístup k téme, zakrývaný len citáciami módných autorov. Prítom sme sa nezmohli ani na to, aby sme dôkladne preštudovali aspoň zachované knižnice našich autorov.

Vydanie druhého zväzku akademického vydania Súborného diela Ivana Krasku síce prinajmenšom spochybnilo doterajšie datovanie Kraskových prekladov z Eminesca, ale to neznehodnocuje prínos Barboricovej porovnávacej štúdie.

Z autorových komparatistických štúdií a slavistických teoretických prác vidno, že pri všetkej jeho láske k slovenskej literatúre mu jej prednášanie predsa len do istej miery zväzovalo ruky. Neumožňovalo mu špeciálnejšie venovať sa jednému autorovi a jednému obdobiu, najmä však využiť jeho dôkladné znalosti slovanských literatúr. (Na Slovensku sú zatiaľ prístupné len tri rozsiahlejšie Barboricove porovnávacie štúdie; pod názvom Akoby iný kontinent ich v roku 1999 vydal Milan Resutík.)

Barboricova štúdia Problémy literárnej slavistiky do značnej miery relativizuje doterajšie prevažne úzke chápanie údajnej zomknutosti a spoločného vývoja slovanských literatúr. Ich nepochybné vzájomné väzby podľa neho nikdy nemali „prevahu nad inými“ a súčasne sa myšlienka „slovenskej vzájomnosti nezachytila... s rovnakou silou a v rovnakej interpretácii vo všetkých slovanských literatúrach“. Domnievam sa, že táto štúdia – nepopierajúca súvzťažnosť a zároveň rozdielny vývin slovanských literatúr – je štúdiom základného významu, na ktorej len máločo bude možné korigovať. (V tejto súvislosti pripomínam mučivú Rázusovu otázku: „Slovan len rabom vie byť – alebo otrokárom?“)

Najrozsiahlejšou časťou knihy Pohľady zvonku je komparatistická štúdia Slovenský

mesianizmus ako globálna teória a univerzálna náprava. Ako vždy v Barboricových komparatistických prácach slovenská literatúra je aj tu samozrejmom a rovnocennou súčasťou skúmanej problematiky. Pretože kniha bude u nás zrejme len ťažko prístupná, aspoň o tejto štúdií budem referovať podrobnejšie.

Povedomie etnickej a jazykovej príbuznosti slovanských národov Barboricã stopuje už v dávnejších storočiach. Prejavuje sa prítom ako znalec histórie a kultúrnej histórie všetkých slovanských národov (azda s výnimkou Lužických Srbov). Analyzuje ruské stredoveké kroniky a chorvátsku historiografiu 16. storočia (Pribojevič). Podrobnejšie sa zaoberá najmä Križanovičovým životom a osudom (17. stor.) a jeho „panslavistickým presvedčením“. Križanovič navrhoval, aby sa „všetci Slovania spojili okolo Ruska, utvorili jednotný štát a prijali spoločný jazyk“. Jeho „jednotný“ slovanský štát však asi nemožno chápať doslovne, pretože v rámci Ruska žiada „určitú autonómiu“ pre Ukrajinu. Okrem toho požaduje politicko-organizačnú modernizáciu Ruska.

Mesianistickú víziu zjednotenia Slovanov v 17. storočí si osvojili aj Poliáci, pravda, pod ich vedením. R. 1633 W. Dębołęcki vyslovuje želanie, aby Poľsko pod svojím vedením zjednotilo dokonca celú Európu.

Zo slovanských autorov 17. a 18. storočia Barboricã venuje pozornosť najmä Sinapiovi-Horčičkovi a F. A. Kollárovi. Ten posunul hranice Slovanstva až po Čínu, pričom vyslovuje zdôraznil najmä jazykovú blízkosť jednotlivých slovanských „nárečí“ a výhody, ktoré z toho vyplývajú.

Barboricã presvedčivo dokladá, ako v staršom období povedomie spoločného pôvodu slovanských národov postupne „doštváva panslavistické podfarbenie“, pričom jedna jeho podoba „odzrkadľovala záujmy ruského štátu, druhá záujmy štátu poľského“.

V 19. storočí všeslovanská idea (aj v dôsledku myšlienok Hegla a Herdera) nadobúda

aj rozmer a obsah „všecobecnej nápravy sveta“. Spomedzi Slovákov myšlienku „panslavistickej solidarity“ Barboricã sleduje u Magina, Papánka, Sklenára a Tablica, i keď len stručne. Podrobnejšie sa zaoberá Kollárovými myšlienkami. Jeho knihu O literárnej vzájomnosti... považuje za „filozofické odôvodnenie slovanského mesianizmu“, pričom Kollár „dôraz kládol na duchovnú jednotu, vylučoval myšlienku politickej jednoty“. Osobitnú pozornosť venuje aj Štúrovým názorom, pričom jeho porevolučné dielo Slovanstvo a svet budúcnosti považuje za „najradikálnejšiu formu panslavizmu“.

(Pri podrobnej analýze mesianizmu v slovanských literatúrach mi trochu chýba zmienka o mesianizme M. M. Hodžu a B. Hroboňa. Kým však nevydáme ich dielo doma, nemožno očakávať, že by bolo známe v cudzine.)

Osobitnú kapitolu – v rámci tejto štúdie – Barboricã venuje poľskému mesianizmu. V dôsledku národných katastrof viacerí poľskí autori útrapy Poliakov začali považovať za znamenie, že oni sú tým Prozreteľnosťou „vyvoleným“ národom, ktorý raz „vstane z mŕtvych a oslobodí všetky národy Európy z otroctva“ (Mickiewicz).

Ešte skôr, ako prejde k analýze ruského mesianizmu, Barboricã sa venuje Ukrajincovi Kostomarovovi, zastávajúcemu názor, že raz vznikne „prikladná únia slovanských slobodných republík, základom ktorej bude Ukrajina“.

Analýzu ruského mesianizmu Barboricã začína Čaadajevom, ďalej ideológom slavianstva Kirejevským, pokračuje cez Danilevského, myšlienku vŕšeslovanskej solidarity glosuje i u Odojevského a Puškina a celú štúdiu uzatvára rozsiahlou kapitolou Dostojevskij a ideál-na obec, využívajúce nielen znalosť celého Dostojevského diela, ale i sekundárnej literatúry o ňom.

Záverom s poľutovaním konštatujem, že naše ministerstvo kultúry nielenže nemalo záujem o slovenský preklad diela dnes najvý-

znamnejšieho zahraničného slovakistu a slavistu, nielenže sa pri jeho jubileu nepostaralo o udelenie štátneho vyznamenania (Hviezdoslavova cena a národná cena SR sú príliš starého dáta), ale do dnešného dňa nezakúpilo ani niekoľko desiatok exemplárov knihy, aby sa dostala aspoň do najvýznamnejších slovenských knižníc. Asi by sme si mali častejšie (a dosť hlasito!) pripomínať niektoré výroky klasikov. Napríklad slová jednej Jesenského básne: „Ó, hana nám, ó, hana, večná hana!“ Veď za výše desať rokov žiadny z našich ministrov kultúry a zahraničia neprišiel ani na spôsob, ako doručovať zahraničným Slovákom a zahraničným slovakistom naše kultúrne časopisy a významnejšie knižné práce – za prijateľnú cenu!

Michal Gáfrík

SLOVENSKO-ČESKÉ VZŤAHY A SÚVISLOSTI. Zborník referátov a koreferátov z medzinárodnej vedeckej konferencie Slovensko-české vzťahy a súvislosti, ktorá sa uskutočnila 26. – 27. 10. 2000 v Bratislave. Bratislava, T. R. I. MEDIUM 2000. 266 s.

Zborník sprostredkováva výstupy z rovnomennej medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá sa uskutočnila pod záštitou Katedry slovanských filológií FF UK v Bratislave. Podujatie nadviazalo na tri predchádzajúce konferencie s podobnou tematikou, organizované Ústavom slavistiky FiF Masarykovej Univerzity v Brne.

Impulzom týchto stretnutí je nová kvalitatívna úroveň vzťahov Čechov a Slovákov a „úloha formovania novej komparatívnej systematickej slovensko-českých vzťahov, teda vzťahov dvoch samostatných a autonómnych slovanských filológií“ (s. 243). V súčasnom období „je potrebné hovoriť aj o novej fáze ich výskumu, v ktorom sa nemožno uspokojiť s jed-